

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani vsak teden dvakrat, namreč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., scer 3 fl., za pol leta 2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V sredo 20. aprila 1853.

List 32.

Od grubanja v nogradih.

(Konec.)

2. Kdaj naj se gruba?

Vinorejci grubajo terte v jeseni, nekteri tudi spomladi.

Nar bolji čas je v jeseni:

1. v jeseni grubana terta je v rasti memo take, ki se je pogrubala spomladi, za celo leto naprej; skušnja uči, da terte, če le niso bile pred grubanjem že preveč oslabele, berž v prvem letu rodijo, kar se celó malokrat zgodi pri tacih, ki so spomladi grubane bile;

2. v jeseni pogrubana terta je obvarovana poledja in zmerzline, ki žuga tertam pozimi; če namreč pozimi zgornje očesa pozebejo po poledju ali scer po hudem mrazu, se terta spomladi celó ne da grubati.

Vsak umen vinorejci bo tedaj, če mu je le moč, grubal v jeseni, — spomladi pa le takrat, ko bi bilo vreme v jeseni tako gerdo bilo, da se ni mogel tega dela takrat lotiti.

Redkokterikrat se grubajo tudi že zelene terte, če se to v jeseni ni moglo, spomladi pa ni hotlo storiti, ker se ni vedilo: ali niso očesa pozimi kaj preveč pozeble; v tacih okolišinah čakajo vinorejci do tistega časa, da terta začne poganjati in s tem naznanuje, da je zdrava. Al takemu prepoznemu grubanju je vselej to od škode, da nove mladike še le poženó v začetku mesca rožnika (junia), v rasti zelo zaostajajo in so tedaj v jeseni v nevarnosti zmerzline. Le o veliki sili naj se tedaj terte grubajo že zelene (Grüngruben).

Terta pa, ki jo čes pogrubati, mora vselej biti zdrava. O jesenskem grubanju je posebno na to paziti, da je gôdna (zrela); to se vidi, ko se od zgoraj doli oko za očesom prirezuje; je tersje na odrezanem licu rujavo, je to znamenje, da terta ni gôdna ali da je poškodovana po rani zmerzlini. Vsak skušen vinorejci spozná to napako že od zunej na terti. Od tistega mesta pa, kjer je odrezek lepó zelen, je terta zdrava. Čeravno pa se terta na odrezkih kaže lepá zelena, če pa ima velike brazgotine po toči, nikar je ne grubaj, ako niso tiste rane dobro z lesom zarašene, ker se ti bo sicer zgodilo, da bojo pod zemljo brazgotine začele trohneti.

Hoče vinorejci spomladi grubati, mora terto tudi pazljivo pregledati: al je na odrezkih lepó zelena, al zgornji in srednji očki niso po zimskem mrazu škode terpeli in da niso černi. Če vinorejci ni tega natanjko preiskal, se bo kesal, ker vse delo je zastojalo; take pogrubane terte ne bojo pognale več. (L. Wochenbl.)

Za kmetovavce, živinorejce, mesarje itd.

Lani smo v Novicah povedali, da se zamore celó natanjko pri živi goveji živini po nekimeri zvediti: koliko bo zaklana imela mesa. Rekli smo, da bomo dali to tudi pri nas dobro poterjeno mero narediti, in da bomo napravili vodilo kako to mero rabiti, tudi v slovenskem jeziku.

Sedaj je ta mera narejena, in zraven nje je na drugi plati traka tudi mera napravljena velikost kónj merití.

Trak z obéma merama je s pridjanim podukom v pripravi škatljici shranjen, okoli ktere je še ena za gospodarje in gospodinje prav dobra reč napravljena, namreč: hipoma zvediti: kdaj bo ta ali uni dan vbrejena živina vergla. Podúk je spisán prav določno in lahko razumljivo v slovenskem jeziku, se pa dobí tudi v nemškem.

Dobé se te škatljice v Ljubljani v živino-zdravniški šoli na Poljanah, pa tudi v tiskarnici gosp. Jož. Blaznika, kjer smo jih dali natisniti. Cena je 54 krajc.

Besedica o Krasu

[s kratkim opisom Komenske fare.

Nekteri pisatelji, kterim je zboljšanje Kraške zemlje pri sercu, tako pišejo, da bi človek, ki Krasa ne pozna, misliti utegnil, da se na Krasu zares družega ne vidi kot zgol kamnita strašna pušava. Tode Kras ima tudi zale, lepe dobro obdelane doline in rodovitne kraje.

S tem pa nočem reči, da niso nekteri kraji Krasa res žalostni, pusti in skaloviti, ali da bi pogojudenje goljav velika dobrota ne bila. Tudi se ne bom pričkal o tem: al je Kras, kakor nekteri terdijo, ob času nekdanjih Rimljanov res velik hrastov gozjd bil ali ne, in ali se je v njem res toliko prešičev redilo, da sta Oglej in Rim iz današnjega Krasa dovolj slanine in svinskega mesa in — klobas dobivala. O tem naj vsak misli, kar se mu ljubo in drago zdí. Jez se te nekdanje obilnosti Kraških prešičev ne morem nikakor prepričati, marveč menim, da so jih Oglejčani in Rimljani ravno od tam dobivali, od kodar jih še dandanašnji dobivamo, namreč iz nekdanje Panonie, ali iz sedanjega Horvaškega, Slavonskega, Ogerskega itd.

Redovno pogojudenje Krasa bi bilo brez vgovora sila dobro in koristno delo; al Kras pogojuditi, je treba denarjev. Naša fara in celi Kras, kakor sim rekel, ni prazna pušava, ampak je poln velic in majhnih vasí, Naj se zasadé kraji, ki niso še obdelani, z drevjem kakoršnim koli — kod bomo pa Krašovci pasli? Paše pa nam je treba, ker piče zadosti ne pridelujemo, da bi ži-

vino celo leto v hlevu redili. Naj se nam prepovejo drevesa, ki že rastejo in ki se še nasaditi mislijo, sekati — s čembomo kurili, ker nam derv primanjkuje? Al ne veste, da tudi mi Krašovci teško izhajamo, in da marsikteri komaj čaka, da mu kaj derv priraste, da jih prodá in svojim dolžnostim in potrebam zadosti. Ako hočete tedaj Kras pogojzdití, morate nam Krašovcem saj nekoliko let píso za živino in derva za domačo kurjavo podeliti, da ne bomo pasli in mladih drevés sekali. Za píco in derva pa je denarjev treba — kdo jih bo dal?

Podam Vam o ti priliki opis naše Komenske fare: V sredi cele fare, kakor kloča pri svojih píščetih se razprostira Komen, h kateri se štejejo manjši okrajne Mali dol, Tomačevica, Vočjigrad, kjer je več prav umetnih kamnarjev; eno četert ure od Komna je Suta. Cerkev tukajšna sv. Tilna je prav umetno zidana, pravijo, da je malo tacih v našem cesarstvu, ker tudi popotni jo radi obiskujejo. Eno dobro uro od Komna je Pliskovica, která obseže majhno vas Kosovela; tú se prideluje prav dobro černo vino. Ne delječ od tod je Veliki dol, in pol ure od Komna je lepa vas Goreanska, kjer so tudi dobre Kraške vina doma, in ki ima okrajne Berje in Klanc. Pol dobre ure od tod je na griču Vojšica. Tri četert ure od tod je Lipa vas, in pol majhne ure od tod je Škerbina z okrajno Rubija. Tú sem pridejo večkrat laški kamnarji, kjer je prav lep črn kamen, skerlo, domá. — Po tukajšnih hribih je mnogo jam, kjer se najde kapnik (Tropfstein), kakor v Lipevneku, Šunki itd. Nar strašnejši je na Komenski gmajni, imenovana „jama na Komensčeki“. Eno uro od tukaj je Gabrovica, pol ure od Gabrovice pa je vas Kobilja glava z okrajno Tupalče. Franc Bunc.

Dostavek vredništva. Pričujoči dopis je pre-jela kmetijska družba v Ljubljani, ki ga je izročila Novicam v natis s sledečim dostavkom: „V občnih napravah je treba posluševati vse mnenja in misli, ker le tako se razjasnijo vse dotične zadeve. Gosp. pisatelj želi od ene strani in za dobro in potrebno spozna, da se Kras zasadi z drevjem, — od druge strani pa misli, da se to ne bo dalo doveršiti brez zgube živinske píče in derv. Verjetno je, da je gosp. pisatelj oglasnik mnogih svojih rojakov, ki so ž njim edinih misel. Treba je tedaj, da v prid tisti važni napravi, ki se bo pečala z obdelovanjem Primorskega in Krajskega Krasa, se prvič pové: da ptuji, ki Krasa ne poznajo, ne bojo imeli ž njim opraviti, ampak sami domači in taki, ki na Krasu živé in ga na vse strani dobro poznajo; drugič: da pod pogojzdevanjem Krasa se ne zapopade to, da ima celi Kras gojzd postati in mahoma brez vsega reda, razločka in prevdarka. Kaj takega bi noben pameten ne poterdil. Zato pa, da se krivim mislim v okom pride, je bolje prihodnje početje obdelovanje Krasa (Karstcultivirung), kakor edino le pogojzdevanje Krasa (Karstbevaldung) imenovati, kakor je tudi poslednji zbor v Postojni to modro sklenil. Da se na Krasu dá veliko zboljšati in veliko znovega vstvariti, bo vsak ondašnjih prebivavec poterdil, — da se pa dá tako obširno delo s podporo države in domačega zdruštva izpeljati, je menda tudi jasno kot beli dan; se vé pa, da je na pridnem vdeležtvu samih domačih posestnikov nar več ležeče, da bo vsak po svoji moči pomagal doveršiti sebi samemu koristno početje.“

„Dragi Krašovci! pogledjte na Ljubljansko močirje, 32.000 oralov veliko — kakošno je bilo še leta 1826 in kakošno je sedaj! Kolikšna rodovitnost je sedaj tam, kjer je pred malo leti čisto mah bil! In kdo je tú nov svet vstvaril? Družba iskrenih mož, cesarska pripomoč in podpora dotičnih so-

sek. Kratkovidni ljudje so zasmehovali iz začetka prve dela in se norca delali iz rajnega Hradeckí-ga, — ali malo let je preteklo in spoznali so hvaležno, kaj nevtrudljiva pridnost premore! Naj vam bo Ljubljansko močirje, 3 nemške milje obširno, izgled in spodbadek!“

Slovanski popotnik.

* Verlopridni učitelj And. Praprotnik bo izdal pripovesti in pesmice za mladino pod naslovom: „Cvetličice za slovensko mladino“.

* Keršanski mladeneč ali ogledalo pobožnega življenja za mladost je prišlo v Celovcu pri J. Leonu na svetlo. Priporoča se kot prav primerna knjižica za šolske darila; velja 16 kr.

* Pridno društvo sv. Mohora bo razposlalo v kratkem udom svojim Kaffola „domače ogovore“ in podučno povest „Božidar“; — v natisu pa ima: „Bajta strica Tomaža ali življenje zamorcev v Ameriki“ z ličnimi podobami, in „zgodovino stare zaveze“, tudi z mnogimi podobami.

* Slavni Miklošič je zopet izdal verlo važno knjigo staroslovansko pod naslovom: „Apostolus e codice monasterii Šisatovac Palae-Slovenice“. Obseže 17 pol in velja pri gosp. izdatelju 2, v knjigoprodajnicah pa 3 for.

* Ruski profesor lekarstva, doktor Dobrowolsky je poslan v naše cesarstvo pregledat živinozdravske naprave.

* V Moskvi je na svitlo prišel: časopis carskega moskvevskega društva za zgodovino in starine ruske.

* Serbske narodne pripovedke od Vuka Stefanovića bodo te dni iz tiska prišle.

* Iz Dunajske državne tiskarnice je ravno prišel kazenski zakonik v českem jeziku na svitlo; pričakujejo se tudi še druge postave v českej prestavi.

* Kmetijska družba v Pardubicah je razpisala darilo za gospodarsko knjigo, in vprašanja je sama navedla, na která se ima odgovoriti.

* Od Kodyma je ravno prišel drugi zvezek Stöckhardtove „kemije“ na svitlo. Gospod izdatelj je prošil ministerstvo uka, da bi se to delo českim šolam pripočilo.

* Pervi zvezek pedagogiškega českega časopisa „Škola“ je ravno na svitlo prišel. Obseže mnogo prav zanimivih sestavkov.

* Gosp. Židlicky je izdal te dni mazur iz narodnih českih pesem.

* Slavni Matija Ban bo izdal v nekoliko zvezkih svoje „različne pesmi“.

* Serbsko-narodni „Vestnik“ je jenjal izhajati.

* Društvo sv. Cirila in Metoda v Bernu se je v matico spremenilo. Podperalo bo česko slovstvo s posebnim ozirom na Moravsko.

* Šafarikova knjiga: „Památky (spominki) hlaholskena pismenictví“ je nedavno na svitlo prišla in velja 3 fl.

* V tiskarnici Haase-a v Pragi se je te dni izdal že štirnajsti dostavek h glavnemu znanjku českega slovstva in obseže spet mnogo novih knjig.

* V Pragi je ravno iz tiska prišel prvi zvezek latinsko-nemško-českega in gerško-nemško-českega slovnika za gimnazie. Pervi zvezek velja 20 kr.

* Května Slovenska od gosp. dr. Reussa je prišla v Ščavnini te dni na svitlo.

* Arhivar dr. Dudik se je podal v Rim, ondašnji arkiv pregledat, kjer je mnogo zanimivega za austrijsko zgodovino, kar dozdaj še ni bilo znano, našel.